

ПРАВОВА ОСНОВА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ШОРОХОВА Ганна Михайлівна - науковий співробітник Харківського національного університету внутрішніх справ

Проведен аналіз нормативно-правового забезпечення інформатизації органів внутрішніх справ як необхідної складової частини удосконалення їх оперативної діяльності. Обґрунтовано необхідність інтеграції відомствених інформаційних систем в єдину інформаційну середовище для ефективного використання в цілях захисту прав і свобод людини, охорони громадського порядку, протидії злочинності.

Інформатизація діяльності органів внутрішніх справ (далі ОВС) України є однією з найважливіших складових удосконалення оперативної діяльності ОВС у сучасних умовах.

Інформатизація діяльності ОВС України дозволить якісно та в повному обсязі забезпечувати законність, охороняти правопорядок, захищати права і свободи громадян на рівні світових стандартів.

У зв'язку з погіршенням криміногенної ситуації в країні, яка ускладнюється зростанням терористичних та сепаратистських проявів, проблема інформатизації діяльності ОВС стає особливо актуальною та потребує негайного вирішення питань щодо вдосконалення роботи інформаційних систем та їх інтеграції в єдине інформаційне середовище на державному та міжнародному рівнях.

Практика боротьби зі злочинністю переконливо свідчить про суттєву, а в багатьох випадках пріоритетну роль інформа-

ційного забезпечення діяльності ОВС як ланки, що зумовлює ефективність роботи правоохоронних структур. Система інформаційного забезпечення здійснює інформаційну підтримку ОВС у виконанні ними різноманітних службових завдань з розкриття та розслідування злочинів, розшуку злочинців, які уникають кримінального переслідування, безвісті пропалих, встановлення місцезнаходження розшукуваного майна та цінностей.

Питання інформації та інформаційного забезпечення в діяльності ОВС певною мірою розглядалися у роботах таких провідних вчених як І.В. Аристова, О.М. Бандурка, В.В. Бабаскіна, С.А. Жалгунова, М.В. Ковальова, Б.А. Кормич, Ю.Ф. Кравченко, О.Ф. Скакун, О.Г. Фролова. Вказані та інші вчені внесли вагомий внесок у розвиток наукового забезпечення процесів інформатизації діяльності ОВС та їх практичної реалізації. Проте, наявність прогалин у нормативному забезпеченні, технічних та організаційних вад потребує подальших наукових пошуків, комплексних заходів для розбудови дієвої системи інформаційного забезпечення української міліції. Тому аналіз нормативно-правового забезпечення процесу інформатизації ОВС у сучасних умовах є вельми актуальним.

Практична реалізація інформаційно-правового забезпечення діяльності ОВС України потребує розвитку інформаційного законодавства як системи взаємопов'язаних правових норм, що базуються на

конституційних принципах устрою держави (ст.ст.1, 2, 132, 133), розподілу влади (ст.6) і побудови єдиної системи українського законодавства (ст.8).

Конституція України 1996 року закріплює тільки базові засади інформаційного законодавства, як і будь-якої галузі чи інституції права. Стаття 17 Конституції визначає, що однією з найважливіших функцій держави, справою всього українського народу є забезпечення інформаційної безпеки. У ч. 2 статті 34 Конституції говориться, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

У той же час статтями 31 та 32 Конституції гарантується таємниця конфіденційної інформації. Мова йде про те, що без згоди особи не допускається збирання, зберігання, використання та поширення інформації відносно цієї особи, крім випадків, передбачених законодавством. У разі порушення такого права кожному громадянину гарантується судовий захист, право спростовувати недостовірну інформацію про себе чи членів своєї сім'ї та право вимагати вилучення будь-якої інформації[1]. Конституція України положеннями, що містяться в цих статтях, визначає права осіб в інформаційній сфері, але, вживаючи термін “інформація”, не дає його тлумачення.

Більш глибоко визначено поняття інформації та інформаційних відносин у Законі України “Про інформацію”, згідно з яким під інформацією слід розуміти «документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі»[2]. Необхідно підкреслити в цьому нормативно-правовому визначенні інформації таку характеристику, як «документовані або публічно оголошені відомості». Таким чином, з юридичної точки зору, інформацією є не будь-які відомості, а лише ті, які знайшли свій зовнішній вираз поза свідомістю людини, тобто були оприлюднені для суспільного використання.

Таке визначення є додатковою гарантією передбаченого статтями 18 та 19 Міжнародного пакту про громадянські та полі-

тичні права та статтями 34 та 35 Конституції України права кожної людини на свободу думки, на безперешкодне дотримання своїх поглядів, права на свободу совісті, світогляду та віросповідання, оскільки, як вже було відмічено, інформація, якою оперує окрема людина, безпосередньо не підлягає будь-якому правовому регулюванню, що залишає особі повну свободу щодо власних поглядів, переконань та системи цінностей.

Поняття інформації, визначене у ст. 1 Закону України “Про інформацію”, практично повністю відтворюється в Цивільному кодексі України (далі ЦК). Згідно з нормою ч. 1 ст. 200 ЦК “інформацією є документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі”[3].

У Законі України “Про телекомунікації” дано дещо інше визначення поняття “інформація”, яке значно розширює і конкретизує перелік форм подання інформації, яка може бути об'єктом правовідносин. Відповідно до ст. 1 цього закону, інформація – це відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб[4].

Отже, визначені в законодавстві форми і способи подання інформації не є вичерпними, що дає змогу визначити інформацію як відомості, що були організовані в певній формі, документовані, передані або оголошені таким чином, що можуть бути сприйнятими іншою особою[5, с. 10].

При цьому в ст. 2 Закону України “Про інформацію” вказано, що основними принципами інформаційних відносин є:

- гарантованість права на інформацію;
- відкритість, доступність інформації та свобода її обміну;
- достовірність, повнота і точність інформації;
- свобода вираження поглядів і переконань;
- законність одержання, використання, поширення, зберігання інформації та захист інформації.

Також Закон України “Про інформацію” статтями 5, 6 та 7 гарантує кожному

право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів[2].

Розглядаючи правову основу інформатизації ОВС, доцільно визначити поняття правової інформації. У широкому розумінні – це зміст даних (повідомлень), використання яких допомагає вирішити ту чи іншу правову задачу чи сприяє її вирішенню.

Множинність таких завдань, з одного боку, визначає розмаїття видів правової інформації та її джерел, з другого – зумовлює певні труднощі в її відокремленні від інших типів інформації (наукової, економічної, політичної тощо).

У юридичній практиці правовою інформацією визнають значний, важливий зміст правових норм. При цьому вважають, що останній міститься не тільки в актах вищих і місцевих органів влади та управління, а й у відомчих нормативних актах. Як джерело правової інформації розглядають також судову, арбітражну і нотаріальну практику.

Такий підхід до аналізу правової інформації правильний, але явно недостатній. У сфері юридичної діяльності використовується інформація, що міститься не тільки в правових нормах, а й у низці інших джерел. Приміром, є інформація, яку правоохоронні органи отримують при розкритті й розслідуванні злочинів. Тут поряд із інформацією, що міститься в нормах Кримінально-процесуального та Кримінального кодексів України, органи, що здійснюють оперативну діяльність, дізнання і слідства, широко використовують інформацію з таких джерел, як сліди злочинів і злочинця, а також з образів, які залишилися у свідомості людей (потерпілого, свідка і самого злочинця). Це джерела спеціальної криміналістичної інформації, які є різновидом правової інформації, оскільки саме на її основі вирішують завдання з розкриття й розслідування злочинів. Самостійним видом правової інформації є, наприклад, кримінологічна інформація.

Визначення правової інформації знайшло своє відображення і в Законі України «Про інформацію», в якому вказано, що

правова інформація – це будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо.

Свою специфіку має поняття інформації яке використовується в ОВС. М.В. Ковальов вважає, що інформація в органах внутрішніх справ – це відомості, які відображають стан злочинності, охорони громадського порядку та характеризують результати діяльності ОВС[6, с. 134]. Відповідно наявність такої інформації є невід'ємним гарантом ефективності функціонування правоохоронних органів. Треба визнати, що в системі Міністерства внутрішніх справ України (далі МВС) нормативно-правове регулювання ґрунтується на використанні трьох груп нормативно-правових документів: а) законів України, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України; б) наказів та розпоряджень Міністра внутрішніх справ, рішень колегії міністерства; в) наказів керівництва ГУМВС, УМВС, міськрайорганів МВС.

Одним з об'єктивних показників зростання ролі інформаційних процесів у суспільстві та діяльності державних органів є прийняття Закону України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 р. та Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9 січня 2007 р. Відповідно до останнього нормативного акта, одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя. У зв'язку з цим впровадженню та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у правоохоронних органах присвячена низка спеціальних нормативно-правових актів, зокрема Указ Президента України «Про

Єдину комп'ютерну інформаційну систему правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю», в якому визнана необхідність створення в ОВС на усіх рівнях єдиної комп'ютерної інформаційної системи з питань правоохоронної діяльності [7].

Серед нормативних актів, спрямованих на забезпечення інформатизації міліції України, заслуговує уваги Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України. Метою створення Інтегрованої інформаційно-пошукової системи (далі ІПС) є об'єднання існуючих в органах та підрозділах внутрішніх справ України інформаційних ресурсів у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс із використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання для підтримки оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ, суттєвого зміцнення їх спроможності протидії та профілактики злочинності [8].

Значна роль у реалізації даного положення належить системі інформаційного забезпечення, котра здійснює інформаційну підтримку в розкритті, розслідуванні та запобіганні злочинів, встановленні і розшуку злочинців, сприяє розкриттю злочинів економічного характеру, надає багаточільову статистичну, аналітичну та довідкову інформацію.

У сучасних умовах функціонування ОВС, як ніколи, постала необхідність вдосконалення нормативно-правового забезпечення інформатизації української міліції. У зв'язку з цим доцільно вжити ряд заходів щодо розвитку подальшого процесу інформатизації ОВС, забезпечуючи:

- дотримання конституційного права кожного «вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію» будь-яким законним способом (ст. 34 Конституції України), зокрема ознайомитися з документами і матеріалами, що безпосередньо торкаються його прав і свобод;

- можливості контролю з боку громадян і громадських організацій за діяльністю органів внутрішніх справ;

- захист авторського права і права майнової власності на інформаційні ресурси,

інформаційні технології та засоби їх забезпечення;

- формування і використання інформаційних ресурсів в умовах рівності всіх форм власності шляхом створення інформаційного ринку і конкурентного середовища, проведення державної антимонопольної політики;

- відповідальності суб'єктів єдиного інформаційного простору за правопорушення під час формування інформаційних ресурсів та їх використання, зокрема, персональної відповідальності керівників органів внутрішніх справ за якість формування державних інформаційних ресурсів і доступу до них;

- узгодженості управлінських рішень і використання єдиного інформаційного простору з метою захисту прав і свобод людини, охорони інтересів суспільства і держави, протидії злочинності;

- тісну інформаційну взаємодію і активний інформаційний обмін у системі міжнародного співробітництва;

- інформаційну безпеку;

- підготовку фахівців у сфері інформаційних комунікацій для органів внутрішніх справ;

- створення належної матеріально-технічної бази інформатизації органів внутрішніх справ.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

2. Про інформацію: закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 651.

3. Цивільний кодекс України № 435-ІV від 16 січня 2003р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

4. Про телекомунікації: закон України від 18 листопада 2003 р. № 1280 -IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.

5. Кормич Б.А. Інформаційне право: підручник. – Харків: БУРУН і К., 2011р. – 334с.

АНОТАЦІЯ

Проведено аналіз нормативно-правового забезпечення інформатизації органів внутрішніх справ як необхідної складової удосконалення їх оперативно-службової діяльності. Обґрунтована необхідність інтеграції відомчих інформаційних систем у єдине інформаційне середовище для його ефективного використання з метою захисту прав і свобод людини, охорони громадського порядку, протидії злочинності.

SUMMARY

The analysis of regulatory guaranteeing of information within internal affairs agencies as a necessary component of improving their operational activity is conducted. The necessity of integration of departmental systems into a single information environment for effective use in order to protect human rights and freedoms, protection of public order, combating crime is grounded.

6. Ковальов М. В. Проблеми інформаційного забезпечення діяльності практичних підрозділів ОВС та впровадження інформаційних технологій в навчальний процес / М.В. Ковальов. – Л., 2004. – 201 с.

7. Про Єдину комп'ютерну інформаційну систему правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю [Електро-

ний ресурс] : указ Президента України від 31 січ. 2006 р. № 80. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/2006>.

8. Про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України: положення від 16 травня 2013 р. № 460 // Наказ Міністерства внутрішніх справ. – 2009. – № 436.